

บทวิจารณ์หนังสือ

Book Review

ชุ่มจิตต์ แซ่ฉั่น¹

Whitworth, A.(2009).

Information Obesity. Oxford:

Chandos Publishing. 231pp.

ISBN 978 1 84334 449 0. £47.

Information Obesity เป็นหนังสือที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่อยู่ในแวดวงสารสนเทศ ศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตลอดจนผู้สนใจทั่วไป เนื่องจากกล่าวถึงสิ่งใกล้ตัวเรา นั่นคือ สารสนเทศซึ่งทุกคนตระหนักว่ามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตหากแต่ในปัจจุบันเรากำลังเผชิญปัญหาว่า สารสนเทศมีมากเกินไป หรือมีสารสนเทศที่ไม่มีประโยชน์หรือไม่มีสาระมากมาย หนังสือเล่มนี้มีความพิเศษเนื่องจากมีแนวคิดชวนติดตามในเชิงการใช้ทฤษฎี ทางสังคมมาวิพากษ์ และมีการวิเคราะห์องค์การด้วย

โรคอ้วนทางสารสนเทศ หรือ information obesity น่าจะเป็นคำใหม่ที่น่าสนใจ ดูเหมือนจะเป็นคำที่ก่อให้เกิดความน่าตระหนกหรืออันตรายมากกว่า คำอื่นๆ ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายแล้วในบริบทของสารสนเทศ เช่น information society, information overload, information abundance, information explosion ทำให้เราต้องตระหนักเรื่องการใช้และการจัดการสารสนเทศมากขึ้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างหากมีมากเกินไปย่อมเป็นอันตราย เหมือนกับ obesity หรือโรคอ้วน ที่เป็นโรคทางร่างกาย ซึ่งเป็นคำที่ทุกคนคุ้นเคย และเป็นโรคภัยสมัยใหม่ที่กำลังคุกคามเราอยู่ในขณะนี้ เพราะหากเราอ้วนเกินไป ก็จะทำให้ไม่มีความคล่องตัว และอ่อนแอ อันจะทำให้เกิดโรคร้ายอื่นๆ ตามมาได้

ผู้เขียน คือ Andrew Whitworth จบการศึกษา ระดับปริญญาเอกทางสาขาทฤษฎีทางการเมืองและสังคม

จากมหาวิทยาลัย Leeds เป็นนักวิจารณ์สังคมด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เคยทำงานเป็นโปรแกรมเมอร์ ในบริษัทเอกชน มีประสบการณ์สอนด้านไอซีที การรู้สารสนเทศและทำงานเป็น Course Director ของ MA: Digital Technologies, Communication and Education มหาวิทยาลัย Manchester ซึ่งสาขาวิชานี้ต้องการพัฒนาผู้เรียนด้านทัศนคติในการวิจารณ์ การตั้งคำถามเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีอื่นๆ ทั้งในด้านบวกและด้านลบในสภาวะแวดล้อมทางการเรียนรู้ และศึกษา

ผู้จัดทำหน่วยหนังสือ **Information Obesity** คือ Chandos Publishing ค่าย Woodhead Publishing Limited แห่งประเทศอังกฤษ หนังสือมีรูปเล่มกระทัดรัดเพียงจำนวน 230 กว่าหน้า การออกแบบปกเรียบง่ายแต่สวยงามและสะอาดตา ภาพหน้าปกสื่อสารกับชื่อเรื่อง เป็นหนังสือที่เห็นตัวเล่มและชื่อเรื่องแล้วต้องอยากอ่าน

ภายในเล่มเป็นข้อความล้วนๆ หากมีภาพประกอบ ตาราง หรือแผนภูมิบ้างจะน่าสนใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการแบ่งโครงสร้างของเนื้อหามีความชัดเจนและเข้าใจง่ายดี โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ส่วน โดยส่วนที่ 1 กล่าวถึงสารสนเทศและเทคโนโลยีในโลก คำจำกัดความที่ใช้ในหนังสือ บทบาทของสารสนเทศและเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือหรือศูนย์กลางของเรื่องราว ในหนังสือ ประกอบด้วย 3 บท ดังนี้ บทที่ 1 Information

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

as a resource บทที่ 2 Valuing information และ บทที่ 3 The shaping of information and technology

ส่วนที่ 2 เสนอผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงประวัติโดยย่อ และตรวจสอบด้านการอ่านออกเขียนได้ การคิดในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ และการรู้สารสนเทศและคอมพิวเตอร์ มี 3 บท ดังนี้ บทที่ 4 A brief history of ICT บทที่ 5 Literacy and counterknowledge และ บทที่ 6 Computer and information literacy

ส่วนที่ 3 เน้นด้านทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) ของนักทฤษฎีทางสังคมชื่อ Brian Fay ตามด้วยชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง คือ Jürgen Habermas ประกอบด้วย บทที่ 7 Critical social science บทที่ 8 The colonization of the lifeworld และ บทที่ 9 How organizations affect the way we think

ส่วนที่ 4 เป็นบทที่ยาวที่สุดและเป็นส่วนที่สำคัญของเรื่องกล่าวถึงการสอน การเรียนรู้ และการใช้สารสนเทศ เน้นในบริบทสถานศึกษาและมอง สังคมโดยรวม ประกอบด้วยบทต่าง ๆ ถึง 5 บท ได้แก่ บทที่ 9 Combating information obesity บทที่ 10 Information obesity and romantic understanding บทที่ 11 From problem-based learning to transformative learning บทที่ 12 Connecting learners and teachers to the community บทที่ 13 The Three examples นำเสนอตัวอย่างสั้น ๆ 3 ตัวอย่าง เช่น The Public Administration Programme (PAP), Churchampton College และจบด้วยบทสรุปสั้น ๆ

ภายในหนังสือได้เสนอแนวคิดด้านการรู้สารสนเทศและมาตรฐานด้านการรู้สารสนเทศไว้อย่างหลากหลาย เช่น ของ ACRL (Association of the College and Research Libraries), ALA Presidential Committee on Information Literacy, Six ICT literacies ของ F. Garnett, Seven Pillars of Information Literacy, Big Blue Model, The Cambridgeshire Schools Library Service, Information Literacy: A Practitioner Guide ของ Andretta S. เป็นต้นองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ช่วยในการอ่านของหนังสือนี้ คือ มีบทสรุปย่อ ท้ายเล่มที่เรียกว่า Annotated reading list เพื่อบอกว่าในแต่ละบทนางานเขียน

ผู้ใดมากล่าวถึง และตามด้วยเอกสารอ้างอิงมากมายให้ผู้อ่านค้นคว้าเพิ่มเติม พร้อมจัดทำดัชนีท้ายเล่มเพื่อการค้นหาภายในเล่ม ซึ่งส่วนหนึ่งสามารถหาอ่านเพิ่มเติมจากเว็บไซต์

การเขียนโดยรวม แม้ว่า Whitworth จะสื่อสารได้ดี เข้าใจง่าย แต่เนื้อหาบางบทในส่วนที่ 3 อาจยากในการทำความเข้าใจเพราะต้องเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางสังคม และแนวคิดทางปรัชญาการเมือง ซึ่งผู้เขียนได้เกริ่นให้ทราบล่วงหน้าแล้วว่าไม่มีงานหรือแนวคิดชิ้นใดของ Habermas ที่ง่ายในการทำความเข้าใจ แต่ได้ให้กำลังใจผู้อ่านว่าที่นำเสนอห็นับว่าง่ายที่สุดแล้ว จึงขอแนะนำว่าหากจะอ่านหนังสือเล่มนี้ให้เข้าใจ ควรศึกษาทฤษฎีของ Habermas เพิ่มเติมเป็นเบื้องต้นมาก่อน นอกจากนั้นการยกตัวอย่างต่างๆ ตลอดทั้งเล่มค่อนข้างมีความเป็นส่วนตัว ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีประสบการณ์ร่วม อาจทำความเข้าใจได้ยากเช่นกัน **Information Obesity** ของ Whitworth นับว่านำเสนอสาระที่มีประโยชน์สำหรับนักสารสนเทศ โดยเฉพาะประเด็นว่าเทคโนโลยีเช่น software filters หรืออื่นๆ อาจจะช่วยลดปัญหาด้านปริมาณสารสนเทศได้ แต่ไม่สามารถช่วยกลั่นกรองคุณภาพของสารสนเทศ หรือแม้แต่การรู้สารสนเทศและเทคโนโลยีของปัจเจกบุคคลก็ไม่เพียงพอในการจัดการกับโรคอ้วนทางสารสนเทศ แต่ทุกคนหรือสังคมต้องช่วยกันดูแล อิงตามแนวคิดของ Habermas ที่ผู้เขียนนำเสนอเป็นแกนในการวิพากษ์ว่า “สภาวะสมัยใหม่ ก็คือ การวิพากษ์เหตุผลด้วยเหตุผล โดยการนำเสนอเหตุผลเชิงการสื่อสารหรือดีความ เพื่อที่จะทำให้เกิดดุลยภาพระหว่าง lifeworld และ system ทั้งในแง่ของการปกป้องการเข้ามาทำลายพื้นที่ของ lifeworld โดย system และในแง่ของการสร้างเงื่อนไขของความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดการแบ่งปันความหมายร่วมกันของพื้นที่ต่างๆ ในทางสังคม อันสามารถนำไปสู่ solidarity ได้” (ธีรยุทธ บุญมี, 2547; สุรัช คมพจน์, 2010)

ดังนั้นกล่าวได้ว่า หากจะจัดการกับโรคอ้วนทางสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ คงต้องให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศสำหรับศตวรรษที่ 21 มากขึ้น และขยาย

ความรู้จากโรงเรียน มหาวิทยาลัย สู้ บ้าน เครือข่าย ที่ทำงาน ชุมชน นอกจากนั้นต้องเพิ่มเติมทักษะด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเราจะต้องมีความสามารถด้านการเมือง สังคม และการสื่อสารเพิ่มเติมด้วย เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการวิพากษ์วิจารณ์และสื่อสารกันในสังคม ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวว่า

As communities, we can learn to respond to shared threats, of which information obesity is one.

Through communication, education, and the *selective, critical application of science and technology*, we can resist and turn back the colonization of our lives by the steering media of money and power. Through such active works, we can rewrite technology in our own image, and as Feenberg (2002) demands, learn how to control past, present and future technological developments, rather than have them control us. (หน้า 209)

หากนำสิ่งที่ Whitworth นำเสนอมาสูบริบทของประเทศไทยที่กำลังพัฒนาอย่างเช่น ประเทศไทยซึ่งกำลังประสบปัญหาของโรคอ้วนทางสารสนเทศเช่นกัน เนื่องจากเป็นเรื่องของโลกาภิวัตน์ สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากหากเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่มตะวันตกแล้ว คือเรายังขาดภูมิคุ้มกันหรือมีความอ่อนแอในหลายประเด็นในการต่อสู้กับโรคร้ายนี้ ซึ่งหมายความว่าคนไทยจะเป็นโรค Information Obesity ได้มากกว่าและแน่นอนว่าหากเป็นโรคแล้วย่อมก่อให้เกิดความสูญเสียแก่บุคคลคนนั้น และประเทศชาติได้ ภูมิคุ้มกันที่ขาดหรือความอ่อนแอดังกล่าวพอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ด้านการสอนการรู้สารสนเทศกล่าวได้ว่าสถาบัน การศึกษาทุกระดับในประเทศไทยยังไม่ให้ความสำคัญการรู้สารสนเทศอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในหัวข้อเร่งด่วน เช่น การประเมินคุณภาพของสารสนเทศ ทรัพย์สินทางปัญญาและจริยธรรมในการใช้สารสนเทศ เป็นต้น

ด้านมาตรฐานและตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศ

ประเทศไทยยังไม่มีมาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับกลุ่มบุคคลต่างๆ และขาดองค์กรที่แข็งแกร่งที่สามารถผลักดันให้มาตรฐานนี้เป็นที่ยอมรับและเกิดผลบังคับใช้

ด้านการวิพากษ์สังคม สังคมไทยไม่มีวัฒนธรรมในการวิพากษ์สังคม ทำให้การรวมตัวของสมาชิกในการสื่อสาร วิพากษ์เพื่อการคัดกรองสารสนเทศที่มีคุณภาพในองค์กรหรือชุมชนต่างๆ ยังไม่เป็นรูปธรรมและเกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากเราได้รับภูมิคุ้มกันดังกล่าวข้างต้น จากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐอย่างไม่ต่อเนื่อง หรือบางคนอาจจะไม่เคย ได้รับภูมิคุ้มกันเลยฉะนั้นคนไทยและสังคมไทยจึงมีความเสี่ยงสูงมากจากการปลอดจากโรคนี้ หนังสือเล่มนี้จึงฉายภาพให้เห็นว่าสถานการณ์ในประเทศไทยเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศตะวันตก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางสารสนเทศศาสตร์ และรัฐจะต้องทำอย่างไรต่อไปจึงจะสามารถต่อสู้กับโรคร้ายทางสารสนเทศนี้ได้

เอกสารอ้างอิง

- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สุรัช คมพจน์. (2010). *รัฐสมัยใหม่ ความชอบธรรมและตัวแบบประชาธิปไตยในความคิดของฮาเบอร์มาส*. โต๊ะข่าวประชาธิปไตย สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย. สืบค้นจาก http://politic.isranews.org/index.php?option=com_content. 3 ตุลาคม 2553.

